

IZMEKLĒŠANAS TIESNEŠA KOMPETENCES ROBEŽAS PIRMSTIESAS KRIMINĀLPROCESĀ *LIMITS OF COMPETENCE OF AN INVESTIGATING JUDGE IN THE PRE-TRIAL CRIMINAL PROCEEDINGS*

Zane Truksāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, zane.truksane@gmail.com, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: *Ilona Bulgakova Dr.iur. asociētā profesore*

Abstract. *The Institute of Investigation Judge exists in a number of European countries; the Institute of Investigation Judge was introduced in Latvia in 2005. Historically, the investigating judge was created to investigate, but today the institute has survived transformation and, at present, its main function is to monitor respect for human rights in pre-trial criminal proceedings. The relevance of the study is determined by the lack of studies on the performance of an investigating judge. The objective of the study is to explore the role of investigating magistrate in pre-trial criminal proceedings identify gaps and offer concrete solutions. The research tasks include investigating the historical development of the investigating judge, analysing the extent of the powers of the investigating judge in pre-trial criminal proceedings, investigating appeals against decisions taken by the investigating judge. In the view of the author, the main deficiencies found in the activities of the investigating judge in pre-trial criminal proceedings shall be confronted with the cooperation of the investigating judge and the person directing the proceedings, observance of procedural time periods and appeal of decisions of the investigating judges.*

Keywords: *investigation judge, investigate, pre-trial criminal proceedings.*

Ievads

Izmeklēšanas tiesneša institūts pastāv vairākās valstīs, Latvijā tas ir uzskatāms par salīdzinošu jaunu veidojumu, līdz ar to, tas ir maz pētīts. Pētījumu trūkums izmeklēšanas tiesneša darbības jautājumos norāda uz tēmas aktualitāti. Latvijas Republikas Satversmes 8 nodaļā ir noteiktas cilvēka pamattiesības, Satversmes 94.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu (*Latvijas Republikas Satversme, 1922.*).

Pēc būtības sākotnēji izmeklēšanas tiesneša institūts tika radīts, lai izmeklēšanas tiesnesis patstāvīgi veiktu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu.

Attīstoties cilvēktiesībām, ir transformējies arī sākotnējais izmeklēšanas tiesneša darbības uzdevums, šobrīd izmeklēšanas tiesnesis kontrolē, lai pirmstiesas kriminālprocesā tiktu ievērotas cilvēktiesības.

Pētniecības darba mērķis ir izpētīt izmeklēšanas tiesneša pilnvaras procesuālo darbību veikšanā pirmstiesas kriminālprocesā, lai konstatētu pastāvošās nepilnības un problēmas, un varētu piedāvāt konkrētus risinājumus.

Darba uzdevumos ietilpst aplūkot izmeklēšanas tiesneša vēsturisko attīstību, analizēt izmeklēšanas tiesneša jēdzienu, noskaidrot izmeklēšanas tiesneša pilnvaras pirmstiesas kriminālprocesā un analizēt izmeklēšanas tiesneša lēmumu pārsūdzības regulējumu.

Lai veiktu pētījumu tika izmantotas šādas pētnieciskās metodes - vēsturiskā metode, salīdzinošā metode, gramatiskā metode, analītiskā metode, semantiskā metode, sistēmiskā metode, teoloģiskā metode.

Izmeklēšanas tiesneša jēdziens un vēsturiskā attīstība

Kriminālprocesa likuma 40. pants nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesis ir tiesnesis, kuram rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājs uz noteiktu laiku likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā uzdevis kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesos (*Kriminālprocesa likums, 2005.*). Līdz ar to apstiprinās apgalvojums, ka izmeklēšanas tiesnesis ir cilvēktiesību sargs, lai cilvēktiesības tiktu ievērotas pirmstiesas kriminālprocesā. Kriminālprocesa likuma 12. panta

trešā daļa nosaka, ka piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, pārkāpt publiski nepieejamas vietas neaizskaramību, korespondences un sakaru līdzekļu noslēpumu drīkst vienīgi ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas piekrišanu (*Kriminālprocesa likums, 2005.*). Autores ieskatā, cilvēktiesību ievērošana pirmstiesas kriminālprocesā šobrīd ir viens no aktuālākajiem jautājumiem, par to liecina sūdzību skaits, kas ir iesniegts Eiropas Cilvēktiesību tiesā, galvenokārt tās ir par cilvēktiesību neievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā. Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 116.pantu personas tiesības (..) var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (..) (*Latvijas Republikas Satversme, 1922.*).

Likuma „Par tiesu varu” 32. panta ceturtajā daļā ir noteikts, ka izmeklēšanas tiesnesis līdztekus izmeklēšanas tiesneša pienākumu pildīšanai neskata krimināllietas (*Par tiesu varu, 1992.*). Ņemot vērā procesuālo funkciju nodalīšanas principu, izmeklēšanas tiesnesim nav atļauts aizstāt procesa virzītāju un uzraugošo prokuroru pirmstiesas kriminālprocesā, bet dot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un izmeklēšanas darbību veikšanu (*Kūtris, 2010.*). No minētā izriet, ka izmeklēšanas tiesnesim ir uzlikta striktas darbības robežas, kas aizliedz sniegt norādījumus kriminālprocesā, izmeklēšanas tiesnesis, ievērojot informāciju, kas ir pieejama, lemj par procesa virzītāja ierosinājumiem.

Izmeklēšanas tiesneša institūta pirmsākumi ir meklējami Francijā. „1801. gadā Francijā aizsākās Kriminālkodeksa izstrādes posms, kur tika iekļauta norāde uz to, ka „katram Kriminālkodeksam jābūt humānam” (*Zemītis, 2003.*). Ar 1810. gadā spēkā stājās Francijas Kriminālprocesa kodekss, kur noziedzīgu nodarījumu pirmstiesas izmeklēšana tika deleģēta jaunradītam tiesību subjektam - izmeklēšanas tiesnesim. Francijas likumdevējs jaunizveidotajam kriminālprocesuālo tiesību subjektam piešķīra izmeklēšanas funkcijas: noskaidrot noziedzīga nodarījuma izdarītāju, kā arī, pratīnot lieciniekus un apsūdzēto, iegūt pierādījumus (..) lemt par kratīšanas veikšanu, par pierādījumu izņemšanu, par personas apcietināšanu, lai nodrošinātu izmeklēšanu un lai nodrošinātu personas ierašanos izmeklēšanas iestādē. Turklāt izmeklēšanas tiesnesis varēja apcietinājumu piemērot arī lieciniekiem (*Dundure, 2012.*).

Izmeklēšanas tiesnesis Francijā tika apveltīts ar tiesībām patstāvīgi veikt izmeklēšanu. Laika gaitā Francijā izmeklēšanas tiesneša institūts nav zaudējis savas sākotnējās funkcijas. Sekojot Kriminālprocesa vēsturiskajai attīstībai Latvijā, ir secināms, ka „normas par izmeklēšanas tiesneša institūtu tika iekļautas 1939. gada Kriminālprocesa likuma izdevumā otrajā nodaļā ar nosaukumu "Iepriekšēja izmeklēšana” (*Dundure, 2012.*).

2005.gada 1.oktobrī izmeklēšanas tiesneša institūts faktiski tika atjaunots citā kvalitātē. Kriminālprocesa likums noteica, ka viena no amatpersonām, kam konkrētajā kriminālprocesā ir piešķirtas noteiktas pilnvaras, ir izmeklēšanas tiesnesis. Kriminālprocesa likumā tika uzskaitītas izmeklēšanas tiesneša pilnvaras, tiesības un pienākumi. Arī līdz 2005.gadam Latvijā jau pastāvēja līdzīgs veidojums izmeklēšanas tiesnesim, taču tas nebija atsevišķi izdalīts institūts un tā pienākumu un tiesības krasi atšķīrās no tām, kas tam ir šobrīd. Izmeklēšanas tiesneša institūts Latvijā bija aizsākums ir saistāms ar 1939. gada Kriminālprocesa likumu, lai gan vēl nebija izdalīta atsevišķa nodaļa, kas veltīta izmeklēšanas tiesneša funkcijām un nebija sniegta skaidra izmeklēšanas tiesneša definīcija, taču likumā bija uzskaitīti izmeklēšanas tiesneša pienākumi, kas bija salīdzinoši apjomīgi. Pirmskara Latvijā izmeklēšanas tiesneša un virsprokurora kompetence būtiski atšķiras no mūsdienā

Kriminālprocesa likumā ietvertā regulējumā, mūsdienās izmeklēšanas tiesnesis pats neveic izmeklēšanu, bet kontrolē cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesos (*Kušners, 2012.*). Saskaņā ar 1939. gada Kriminālprocesa likuma redakciju izmeklēšanas tiesnesis bija piesaistīts konkrētās Apgabaltiesas teritorijai. Viņa pienākums ir ar policijas līdzdalību izdarīt noziegumu iepriekšēju izmeklēšanu, pārbaudīt no policijas ievāktas ziņas par noziegumiem un savākt visas pārējās lietā nepieciešamās ziņas. Savukārt prokuratūrai piekrīt ierosināt kriminālvajāšanu,

uzraudzīt policijas darbību, uzraudzīt izmeklēšanas tiesnešu darbību iepriekšējā izmeklēšanā un tiesā uzturēt sūdzību pret apvainotiem piemērošanu (*Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, 1935.*).

Sākotnēji izmeklēšanas tiesnesis pilnībā bija pakļauts prokurora uzraudzībai, taču, salīdzinot pilnvaru apjomu, ir konstatējams, ka šobrīd izmeklēšanas tiesneša kompetences apmērs ir būtiski samazināts, tā darbība ir pilnībā virzīta, lai sasniegtu izmeklēšanas tiesneša definīcijā norādīto, lai tiktu ievērota cilvēktiesības pirmstiesas kriminālprocesā. Apgalvojumu, ka šobrīd izmeklēšanas tiesneša funkciju apmērs Latvijā ir samazinājies, apstiprina tas fakts, saskaņā ar 1939. gada Kriminālprocesa likumu redakciju izmeklēšanas tiesnesis, veicot izmeklēšanu, varēja noprotināt lietas dalībnieku, tai skaitā lieciniekus, veikt notikuma vietas apskati un kratīšanu, piemēram, pēc apsūdzētā noprotināšanas bija jāpieņem lēmums par drošības līdzekļa (*Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, 1935.*).

Principā, izmeklēšanas tiesnesis veica visas funkcijas izmeklēšanas gaitā, jo piedalījās pirmstiesas izmeklēšanas procesā. Šobrīd izmeklēšanas tiesneša funkcijas ir uzskaitītas Kriminālprocesa likuma 41.pantā, kur ir noteikti pienākumi, kas ir veicami kriminālvajāšanā un izmeklēšanas stadijā (*Kriminālprocesa likums, 2005.*). Vēsturiskās attīstības rezultātā izmeklēšanas tiesneša tiesību institūts piedzīvojis būtiskas izmaiņas. Izmeklēšanas tiesnesis atsevišķās valstīs (piemēram, Francijā) līdz pat mūsdienām saglabājis savas sākotnējās funkcijas un pilnvaras – veikt patstāvīgu izmeklēšanu kriminālprocesā. Tomēr vairumā valstu izmeklēšanas tiesnesis (piemēram, Vācijā, Šveicē, Itālijā u. c.) tika izslēgts no šo valstu tiesību sistēmas, nododot izmeklēšanas funkcijas prokuratūrai, vienlaikus aizstājot izmeklēšanas tiesnesi ar speciāli pirmstiesas izmeklēšanai radītu jaunu tiesneša paveidu, kura uzdevums ir kontrolēt personas pamatbrīvību ievērošanu kriminālprocesā, bet kuram nav pilnvaru izmeklēt patstāvīgā procesa virzītāja noziedzīgos nodarījumus (*Dundure, 2012.*). Ja apskata Francijas piemēru, tad tur šobrīd izmeklēšanas tiesneša institūts ir attīstījies „šobrīd izmeklēšanas institūta darbības apjoms ir būtiski samazināts, proti, ir ieviests „brīvības un apcietinājuma tiesnesis, kur hierarhiski atrodas daudz augstāk par izmeklēšanas tiesnesi, šis tiesnesis ir tiesīgs lemt par aresta piemērošanu, kratīšanas atļaušanu, mantu konfiskāciju utt. (*Ilić, 2005.*).

Citās valstīs izmeklēšanas tiesneša pilnvaras pilda, piemēram, prokurors, jo viņa pienākumos ietilpst uzraudzīt pirmstiesas kriminālprocesu, līdz ar to rūpēties par to, lai tiktu ievērotas arī cilvēktiesības. Autore uzskata, ka arī turpmāk izmeklēšanas tiesneša institūts var piedzīvot būtiskas izmaiņas, proti, var tikt paplašināts tā darba apjoms vai gluži otrādi, izmeklēšanas tiesnesis var tikt likvidēts, jo cilvēktiesības kā likums ir jāievēro jebkurai personai, kura piedalās un veic pirmstiesas izmeklēšanas procesu. Autore ieskatā Latvijā izmeklēšanas tiesneša institūts tuvākajā laikā nepiedzīvos būtiskas izmaiņas, kā arī netiks pārņemta citu valstu, piemēram, Francijas, prakse jo Latvijas tiesību sistēma vēl ir pilnveides procesā, arī valsts ekonomiskā situācija un iedzīvotāju skaita samazinājums neatļauj izvirzīt argumentu, ka izmeklēšanas tiesneša institūts tiks paplašināts.

Izmeklēšanas tiesneša pilnvaras pirmstiesas izmeklēšanā

Izmeklēšanas darbības ir procesuālās darbības, kas paredzētas Kriminālprocesa likumā pirmstiesas procesā, un kuras ir tiesīga izdarīt kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona savu pilnvaru ietvaros, kas ir vērstas uz ziņu iegūšanu vai iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā (*Meikališa, 2012.*).

Izmeklēšana ir pamats kriminālprocesa mērķa sasniegšanai, jo tas ir vienīgais veids kā noskaidrot lietas apstākļus. Lielākoties visas izmeklēšanas darbības ir saistītas ar cilvēka tiesību aizskārumu, jo tās var liegt cilvēkam brīvību, vai ierobežot tiesības uz privāto dzīvi. Pirmstiesas procesā, kad tiek iegūti pierādījumi, lai apstiprinātu, kādas personas vainu noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, cilvēktiesības var tikt aizskartas.

Personas tiesības uz brīvību ir pārpozitīvas - starptautiskie tiesību avoti un nacionālie normatīvie akti nepiešķir brīvības tiesības, bet vien atspoguļo *lex naturalis*, materializē objektīvi pastāvošās tiesību normas. Personas tiesības uz brīvību ir deklarētas ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3. pantā, ANO Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 9. pantā, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5. pantā, Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas 6. pantā, Latvijas Republikas Satversmes 94. pantā un citos normatīvajos aktos. Tomēr nedz Latvijas, nedz citu valstu normatīvie akti, nedz starptautiskās tiesības neatzīst personas tiesības uz brīvību par absolūtām. Tiek paredzēti gadījumi, kad personas tiesības uz brīvību var ierobežot vai atņemt (*Judins, 2011.*). Tieši tāpēc ir izveidots izmeklēšanas tiesneša institūts, lai nodrošinātu tiesas kontroli par cilvēktiesību ierobežojumu pamatotību pirmstiesas procesā.

Kriminālprocesa likuma 12. panta pirmā daļa nosaka, ka “kriminālprocesu veic, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības un nepieļaujot neattaisnotu kriminālprocesuālo pienākumu uzlikšanu vai nesamērīgu iejaukšanos personas dzīvē” šī paša panta otrā daļa nosaka, ka “cilvēktiesības var ierobežot tikai tajos gadījumos, kad to prasa sabiedrības drošības apsvērumi, un tikai šajā likumā noteiktajā kārtībā atbilstoši noziedzīgā nodarījuma raksturam un bīstamībai” (*Bulgakova, 2008.*).

Izmeklēšanas tiesnesis, pieņemot nolēmumus, vadās no tā, lai netiktu izdarīts būtisks cilvēktiesību pārkāpums, tāpēc procesa virzītājiem, kuri vēršas pie izmeklēšanas tiesneša, ir jāiesniedz pietiekoši daudz pierādījumu, lai izmeklēšanas tiesnesis, pieņemot lēmumu, būtu iepazinies ar visiem materiāliem, jo” izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas kriminālprocesā pieņem nolēmumus, kas attiecas uz: 1) brīvības atņemšanu un ar to saistītiem piespiedu līdzekļiem un to kontroli; 2) sūdzību izskatīšanu par drošības līdzekļiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu; 3) izmeklēšanas darbību procesuālo formu, pieņemot lēmumus par to veikšanu (...), kā arī lemjot par tā saucamo neatliekamo izmeklēšanas darbību veikšanas likumību un pamatotību (...); 4) procesuālās sankcijas – piespiedu naudas – piemērošanu; 5) citiem gadījumiem, piemēram, sūdzībām par noslēpumu pārkāpšanu (*Meikališa, 2012.*).

Piemēram, pieņemot lēmumus par procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu, kas ir saistīti ar brīvības atņemšanu, izmeklēšanas tiesnesim lēmumā jānorāda konkrēti, uz lietas materiāliem balstīti apsvērumi. Hipotētiskas atziņas, ka aizdomās turētais var traucēt kriminālprocesa norisi, izvairīties no tā vai turpināt noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, ja nav konstatēti fakti, kas šos pieņēmumus apstiprina, nav atzīstamas par pietiekamu piemērošanas pamatojumu (...) izmeklēšanas tiesnesis, izskatot ierosinājumu, nevar droši zināt, kāda būs personas uzvedība gadījumā, ja nepiemērotu procesuālo piespiedu līdzekļus, kas ir saistīti ar brīvības atņemšanu. Likums neprasa izmeklēšanas tiesnesim pareģot aizdomās turētā nākotnes uzvedību, bet uzliek pienākumu to prognozēt, ievērojot viņa rīcībā esošo aizdomās turēto raksturojošo informāciju, ziņas par izdarīto noziedzīgo nodarījumu un citiem uz lietu attiecināmiem faktiem (*Meikališa, 2012.*).

Izmeklēšanas tiesnesim, pieņemot lēmumus, ir stingri jāvadās ne tikai no nacionālajām tiesību normām, bet arī starptautiskajām. Katru reizi, kad tiek pieņemti lēmumi par procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu izmeklēšanas tiesnesim, iepazīstoties ar visiem ierosinājuma iesniedzēja iesniegtajiem krimināllietas materiāliem, būtu jāvērtē, vai netiks pārkāptas cilvēktiesības, vai procesa virzītājs ir izsmēlis visus citus iespējamus līdzekļus, kas viņam ļauti pilnvērtīgi veikt izmeklēšanu.

Izmeklēšanas tiesnesis ne tikai lemj par piespiedu līdzekļu piemērošanu, bet arī lemj par dažādu izmeklēšanas darbību atļaušanu, speciālo izmeklēšanas darbību atļaušanu, izskata sūdzības un veic citus pienākumus. Kā tiek norādīts normatīvajā regulējumā, šādas darbības izmeklēšanas tiesnesis var atļaut rezolūcijas formā, uzrakstot to uz procesa virzītāja ierosinājuma, vai sastādot pilnu nolēmumu likumā noteiktajos gadījumos (par informācijas izprasīšanu no kredītiestādēm, par līķa izrakšanu no apbedījuma, personas piespiedu

aplūkošanu, kratīšanu, parauga izņemšanu, piespiedu cietušā vai liecinieka tiesu psihiatrisko izpēti) (*Kūtris, 2010.*)

Gadījumos, kad izmeklēšanas tiesnesis neatļauj veikt procesa virzītāja ierosinājumā norādītās darbības izmeklēšanas tiesnesim, ir jāsaprot pilns nolēmums. Autores ieskatā, fakts, ka izmeklēšanas tiesnesis var atļaut veikt izmeklēšanas darbības, uzrakstot to rezolūcijas formā, ir svarīgs no procesuālās ekonomijas viedokļa, kā arī lai tiktu ievēroti saprātīgie termiņi, taču no aizstāvības puses, tad šāda atļauja rezolūcijas formā liekas nepietiekama. Proti, nav pārlicēbas, ka izmeklēšanas tiesnesis ir pilnā apjomā iepazinies ar visiem iesniegtajiem krimināllietas materiāliem, pirms ir pieņēmis atļauju rezolūcijas formā. Šī iemesla dēļ normatīvajā regulējumā varētu iekļaut konkrētas norādes, kas izmeklēšanas tiesnesim ir jāievēro, pieņemot rezolūciju, lai lietas dalībniekiem būtu skaidrs izmeklēšanas tiesneša motīvs, kad viņš ir atļāvis veikt konkrēto izmeklēšanas darbību. Arī pieņemot šādus lēmumus, izmeklēšanas tiesnesim primāri jāvadās no tā, vai procesa virzītājs ir izvēlējis piemērotāko izmeklēšanas darbību, vai ar citām izmeklēšanas darbībām nevar sasniegt izmeklēšanas mērķi, vai ir bijušas darbības, kas apliecina, ka procesa virzītājs ir jau veicis konkrētas darbības, lai paātrinātu izmeklēšanu, bet tās nebija veiksmīgas.

Izmeklēšanas tiesneša kompetencē ietilpst arī apstiprināt izmeklēšanā veiktās neatliekamās darbības, kuras ir veiktas ar prokurora piekrišanu. Šādos apstākļos procesa virzītājam nākamajā dienā ir jāvēršas pie izmeklēšanas tiesneša, lai saņemtu atļauju, ka ar prokurora piekrišanu veiktās izmeklēšanas darbības bija veiktas pamatoti un tiesiski. Šādu atļauju izmeklēšanas tiesnesis uzraksta rezolūcijas formā, bet ja nepiekrīt, tad sagatavo pilnu motivētu lēmumu, uzskaita apstākļus, kuru dēļ izmeklēšanas darbību uzskata par nepamatotu. Šādu informāciju, kura iegūta no izmeklēšanas tiesneša neapstiprināta prokurora atļaujas nevar tikt izmantota pa pierādījumu.

Normatīvais regulējums ir noteicis arī citas izmeklēšanas tiesnesim uzliktās pilnvaras, taču likums nav uzskaitījis pilnīgi visus gadījumus. Kriminālprocesa likuma 41.panta piektā daļa nosaka, ka izmeklēšanas tiesnesim var būt arī citas šajā likumā īpaši noteiktas tiesības un pienākumi (*Kriminālprocesa likums, 2005.*). Autores ieskatā šāds regulējums ir pārāk plašs un nekonkrēts, tāpēc šādā situācijā likumdevējs ir it kā no vienas puses paredzējis situāciju, ka izmeklēšanas tiesnesim var likt izskatīt citus jautājumus, kas ir saistīti ar kriminālprocesu, bet nav sniedzis konkrētu uzskaitījumu, jo tad rodas jautājums, vai tas ir tiešām izmeklēšanas tiesneša pienākums.

Vēl 10 gadus senā vēsturē izmeklēšanas tiesnesis savus nolēmumus varēja pamatot ar vieniem un tiem pašiem argumentiem, piemēram, lemjot par drošības līdzekļa – apcietinājums, pagarināšanu. Šobrīd šāda situācija nav pieļaujama, tāpēc būtiski ir, lai, atkārtoti izvērtējot procesa virzītāja ierosinājumus par procesuālo sankciju pagarināšanu, tas tiktu veikts uz jauniem apstākļiem. Autores ieskatā, tas mazina iespējas, ka var tikt pārkāptas cilvēktiesības. Izmeklēšanas tiesnesis nav procesa virzītājs, bet persona, kurai uzdots kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu (*Judins, 2008.*).

Būtiska problēma ir novērota faktā, ka procesa virzītāji un uzraugošie prokurori nepiedalās tiesas sēdē. Latvijas Republikas Valsts kontroles 2017.gada veiktajā revīzijā aptaujā 86 % aptaujāto prokuroru atzina, ka reti vai nekad nav izmantojuši Kriminālprocesā paredzētās uzraugošā prokurora tiesības piedalīties sēdē, kurā izmeklēšanas tiesnesis lemj par atļaujas došanu piespiedu līdzekļu piemērošanai un speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai. Starptautiski atzītā labākā prakse liecina, ka lielāka uzraugošo prokuroru iesaistīšanās jau sākotnējā izmeklēšanas posmā nodrošina ātrāku un efektīvāku nepieciešamo pierādījumu iegūšanu un kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas stadijas pabeigšanu (*Latvijas Republikas Valsts kontrole, 2017.*).

Izmeklēšanas tiesnesim jābūt sevišķi kompetentam, lai pareizi spētu izvērtēt un panākt līdzsvaru starp cilvēktiesību aizsardzību un nepieciešamību sabiedrības interesēs ierobežot

attiecīgas personas intereses. Izmeklēšanas tiesnesis nevar likuma normas piemērot šauri un formāli.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Darba autore, izpētot izmeklēšanas tiesneša institūta rašanās vēsturiskos aspektus, ir secinājusi, ka citās valstīs, salīdzinot ar Latviju, izmeklēšanas tiesnesim ir lielāks kompetences apjoms. Autores ieskatā arī Latvijā nākotnē ir sagaidāms, ka tiks paplašinātas izmeklēšanas funkcijas, kad izmeklēšanas tiesnesis daļēji uzraudzīs pirmstiesas izmeklēšanas procesu un varēs sniegt norādes procesa virzītājiem par izmeklēšanas darbībām, uzraugot, lai netiktu pārkāptas cilvēktiesības.
2. Pieņemot nolēmumus, izmeklēšanas tiesnesis vadās pēc nacionālajiem un starptautiskajiem normatīvajiem aktiem.
3. Analizējot izmeklēšanas tiesneša tiesības un pienākumus darba autore secināja, ka no Kriminālprocesa likuma nepieciešams izslēgt 41.panta piekto daļu, ka “izmeklēšanas tiesnesim var būt arī citas šajā likumā īpaši noteiktas tiesības un pienākumi”. Autores ieskatā izmeklēšanas tiesneša pienākumu un tiesību apjomā pirmstiesas procesā ir jābūt strikti noteiktam, šādam institūtam nav pieļaujama nenoteiktība.
4. No Valsts kontroles pieejamajiem veiktajiem pētījumiem ir redzams, ka uzraugošie prokurori neapmeklē tiesas sēdes, kad izmeklēšanas tiesnesis lemj jautājumu par atļaujas došanu piespiedu līdzekļu piemērošanai un speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai. Autores ieskatā tā nav laba juridiskā kultūra, tāpēc autore uzskata, ka normatīvajā regulējumā vajadzētu iekļaut norādi, ka uzraugošā prokurora klātbūtne tiesas sēdē ir obligāta.
5. Izmeklēšanas tiesnesis, realizējot savas darba pilnvaras, ir tiesīgs dod atļaujas procesa virzītājam rezolūcijas formā. Darba autore uzskata, ka normatīvajā regulējumā nepieciešami papildinājumi, nosakot, ka, atļaujot veikt darbību rezolūcijas formā, izmeklēšanas tiesnesim ir jāmin svarīgākie argumenti, kāpēc tiek atļauts veikt konkrēto izmeklēšanas darbību.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Kriminālprocesa likums* (21.04.2005.). Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.74. <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>, sk. 28.04.2019.
2. *Latvijas Republikas Satversme* (15.02.1922.). Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.43. <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>, sk. 28.04.2019.
3. *Par tiesu varu* (15.12.1992.). Latvijas Republikas likums. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr.1/2. <https://likumi.lv/doc.php?id=62847>, sk. 28.04.2019.
4. Bulgakova, I. (20.05.2008.). Izmeklēšanas kontrole pirmstiesas procesā. *Jurista Vārds*, Nr.19 <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=175350>, sk. 26.04.2019.
5. Dundure, L. (24.04.2012.). Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā. *Jurista Vārds*, Nr.17/18. <https://juristavards.lv/doc/246810-izmeklesanas-tiesnesis-latvija/>, sk. 26.04.2019.
6. Ilić, G.P. (2005). Položaj i uloga policije u prethodnom krivičnom postupku u francuskom krivičnom procesnom pravu. *Policija i prethodni krivični postupak*. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
7. Judins, A. (2008). *Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi*. Rīga: SIA “Nordik”. 120 lpp. http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Judins_Brivibas%20atnems.pdf, sk. 28.04.2019.
8. Judins, A. (2011). *Apcietinājums Latvijas Kriminālprocesā*. http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/Kriminalt/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprocesa.pdf, sk. 28.04.2019.
9. Kušners, P. (2012). Kara tiesas un kara prokuratūra pirmskara Latvijā un tagad – kopīgais un atšķirīgais. *Inovāciju Juridiskais nodrošinājums, Latvijas Universitātes 70.konferences raktu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 243.-254.lpp.
10. Kūtris, G. (2010). *Rokasgrāmata kriminālprocesā tiesnešiem*. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 209 lpp.
11. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija (1935). *Tieslietu ministra instrukcija izmeklēšanas tiesnešiem*. Rīga: Valsts tipogrāfija.

12. Latvijas Republikas Valsts kontrole (2017). *Vai pirmstiesas izmeklēšana Valsts policijā ir efektīva?* Revīzijas ziņojums. http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/rz_vp_20.09.2017_bez-ip.pdf, sk. 28.04.2019.
13. Meikališa, Ā. (2012). Nolēmumu likumības un pamatotības kontrole pirmstiesas procesā. *Inovāciju Juridiskais nodrošinājums, Latvijas Universitātes 70.konferences raktu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 419.-429.lpp.
14. Meikališa, Ā., Strada-Rozenberga, K. (2007). *Kriminālprocess shēmās. A daļa*. Rīga: Latvijas Vēstnesis. 379 lpp.
15. Zemītis, G. (2003). *Ārvalstu valsts un tiesību vēsture*. Rīga. Biznesa augstskola Turība. 300 lpp.

Summary

The author of the work, examining the historical aspects of the formation of an investigating judge institute, has concluded how in other countries the investigating judge has a higher level of competence compared to Latvia. At the author's discretion in Latvia in the future, it is also expected that the investigative functions will be extended, when the investigating judge will partially monitor the pre-trial investigation process and will be able to provide guidance to procedural movers on investigative activities, monitoring that human rights are not violated.

When taking decisions, the investigating judge shall be guided by national and international laws and regulations.

In analysing the rights and duties of the investigating judge, the author of the work concluded that it was necessary from Section 41, Paragraph five of the Criminal Procedure Law, which states that “the investigating judge may also have other rights and duties specifically specified in this Law”. In the opinion of the author, pre-trial investigations of the duties and rights of the investigating judge should be strictly defined, such an institute should not have any uncertainty.

It is apparent from studies available from State control that supervising prosecutors do not attend court hearings when the investigating judge decides on the issue of permitting the application of coercive measures and the performance of special investigative activities. It is not a good legal culture in the author's opinion, and therefore the author considers that the regulatory framework should include an indication that the public prosecutor's presence is mandatory.

The investigating judge, in exercising his or her working powers, is entitled to give permissions to the person directing the proceedings in the form of a resolution. The author of the work considers that the regulatory framework needs to be supplemented by requiring that, when authorised in the form of a resolution, the investigating judge should mention the main arguments why the actual investigative action is allowed.